

Отже, незважаючи на стрімкий розвиток сімейних форм виховання, інтернатні заклади продовжують поповнюватись дітьми, які вилучені від біологічних батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, адже для влаштування їх у сімейні форми виховання є необхідним отримання відповідного статусу. Але, надання такого статусу дитини є тривалим процесом, що включає збір чи відновлення документів, пошук батьків або свідків, розгляд справи в суді тощо. Тож, спираючись на міжнародний досвід, на практику запровадження в нашій державі на рівні соціального експерименту, який здійснювався благодійними організаціями, розпочато роботу з запровадження послуги сімейного патронату.

Ця робота на сьогодні перебуває у статусі правового експерименту та спрямована на відпрацювання оптимальної моделі забезпечення альтернативного сімейного догляду дітей, які опинилися в складній життєвій ситуації та потребують термінового захисту; механізмів взаємодії та умов, за яких запропонована модель та послуги будуть діяти ефективно, сприятимуть збереженню для дитини її природного сімейного середовища, попередять її влаштування до інтернатного закладу.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Закон України від 26.01.2016 р. № 936-VIII [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. - URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/936-19>
2. Правовий звичай як джерело українського права / за ред. І.Б. Усенка. – К.: Наукова думка, 2006. – 280 с.
3. Русская Правда. Происхождение, источники, ее значение / С.В. Юшков. – М.: Госюр. издат., 1950. – 257 с.
4. Статут Великого князівства Литовського: За ред. Ківалова С.В. – Одеса, 2004.
5. Кияниця З. Ми впевнені в правильності та ефективності моделі патронату [Електронний ресурс]. - URL : <http://vrogachik-vlada.gov.ua/index.php/UA/news/news1/patronat-nad-dytynoiu>
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. - URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
7. Про проведення експерименту із здійснення патронату над дитиною: Проект Постанови Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] Ліга Закон. Законодавство України. - URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT2260.html
8. Деякі питання здійснення патронату над дитиною: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 148 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. - URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/148-2017-p>
9. Інформація про діяльність Міністерства соціальної політики щодо запровадження патронату над дитиною [Електронний ресурс] Міністерство соціальної політики України - URL : <http://www.msp.gov.ua/news/12150.html>
10. На Черкащині запрацює послуга патронату над дитиною [Електронний ресурс] прес-служба Черкаської ОДА - URL : <http://vikka.ua/novini/86043-na-cherkaschini-zapratsyue-posluga-patronatu-nad-ditinoyu.htm>

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИХ ГРУП

Русаліна Л.В., *підприємець*

L. Rusalina PECULIAR FEATURES OF ECONOMIC AND LEGAL RESPONSIBILITY OF INDUSTRIAL AND FINANCIAL GROUPS

Анотація: В статті розглядаються соціальні та економічні проблеми вдосконалення законодавства про промислово-фінансові групи та їх юридичну відповідальність. Автор приєднується до висловлених у літературі пропозицій щодо необхідності більш ефективного фінансового забезпечення різних ланок виробничого процесу в рамках промислово-фінансових груп, обґрунтовує наявність такого окремого виду юридичної відповідальності, як господарсько-правова відповідальність, аргументуючи це посиланнями на праці відомих українських вчених та результати аналізу практики застосування законодавства про промислово-фінансові групи.

Ключові слова: промислово-фінансові групи, юридична відповідальність, господарсько-правова відповідальність, правове регулювання діяльності промислово-фінансових груп.

Annotation: The article deals with the social and economic problems of improving the legislation for industrial and financial groups and their legal responsibility. The author supports the suggestions expressed in the literature about the necessity of more effective financial provision of different parts of the production process within the framework of the industrial and financial groups. The author substantiates the existence of a separate form of legal responsibility as economic and legal responsibility, proving these by references to the well-known Ukrainian

scientists' works and by results of the analysis of practice application of legislation on industrial and financial groups. As far as a functional approach the author believes that there are some reasons to speak about economic and legal responsibility, which is intended to stimulate the proper performance of economic contractual and non-contractual obligations, and its main goal is to ensure law and order in the field of economic activity. Such legal liability comes for committing economic offenses such as illegal actions or negligence of participants involving in economic relations, it means, actions that do not meet the requirements of Commercial law. These actions doesn't agree with the legal obligations of the participants of these relations and violate the subjective rights of other participants of economic relations or third persons (for example, the state by violating the rules of economic activity established by the legislation).

The scope of economic and legal responsibility according to obligations within industrial and financial groups is to be solved by taking into account the uniqueness of the contractual basis for the creation of the industrial and financial groups and the peculiarities of the internal relations of the group's members. Here we can speak about joint obligations, which are known to be one of the most complex type of obligations with a number of persons: their essence is that the creditor (or any of the joint-stock lenders) has the right to demand the fulfillment of an obligation from any of the joint debtors or from all of them together not only in the part of the debt obligations, as it is in the partial obligations, but also to fulfill it completely. Joint liability arises in the case of joint doing harm by some persons (both physical and legal) to the victim and it is used for those cases where it is impossible to define what kind of actions have caused the damage. Therefore, several debtors who are responsible for their actions together take part in the obligation jointly. The basis for joint making amends is the fact of simultaneous actions of participants of economic relations, due to which damage was caused. From this point of view, undoubtedly, the activities of the participants of the industrial and financial groups within the framework of the group activity is a joint business. As such, it has an entrepreneurial character that should act at its sole risk and under its own responsibility.

Key words: industrial-financial groups, legal responsibility, economic and legal responsibility, legal regulation of activity of industrial-financial groups.

Однією із важливих правових та економічних гарантій успішного розвитку є інститут юридичної відповідальності. Як зазначається в сучасній юридичній літературі, у функціональному відношенні є підстави говорити про господарську-правову відповідальність, яка покликана стимулювати належне виконання господарських договірних та позадоговірних зобов'язань, а її головною метою є забезпечення правопорядку у сфері господарювання[1]. Така юридична відповідальність настає за вчинення господарських правопорушень. При цьому останні тлумачать на доктринальному рівні як протиправну дію або бездіяльність учасника господарських відносин, яка не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного учасника, порушує суб'єктивні права іншого учасника господарських відносин або третіх осіб (наприклад, держави) шляхом порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності[2].

У сучасному вигляді визначення господарсько-правової відповідальності представляють як потерпання (несення) добровільно чи у примусовому порядку учасниками господарських відносин несприятливих економічних наслідків, передбачених господарським законодавством, договорами, локальними нормативними актами суб'єктів господарювання, за скоєне ними господарське правопорушення[1].

За іншою концепцією, господарсько-правова відповідальність – це правовий засіб впливу на економічні інтереси, що являє собою форму відновлення майнового становища потерпілого учасника господарських відносин і обмеження майнового характеру чи створення організаційних труднощів для порушника[3].

При цьому, господарсько-правова відповідальність, зазвичай, пов'язується з реалізацією обов'язку з боку особи-правопорушника піддатися визначенню у господарському законодавстві несприятливим правовим наслідком[4].

Українська дослідниця Н.В. Ібрагімова слушно зазначає, що господарсько-правову відповідальність потрібно відмежовувати від економічної, яка полягає у потерпанні суб'єктом господарювання негативних економічних наслідків у майновій сфері у результаті своєї неефективної господарської діяльності. Натомість, у разі господарсько-правової відповідальності суб'єкт господарювання несе негативні економічні наслідки у зв'язку із застосуванням до нього господарських санкцій[1].

У сфері господарювання застосовуються три види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції (частина друга статті 217 ГК)[5]. Крім того до суб'єктів господарювання за порушення ними правил здійснення господарської діяльності застосовуються адміністративно-господарські санкції (частина третя статті 217 ГК). Господарські санкції застосовуються у встановленому законом порядку за ініціативою учасників господарських відносин, а адміністративно-господарські санкції – уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування (частина IV статті 217 ГК)[5]. Зазначені санкції повною мірою можуть бути застосовані і до діяльності промислово-фінансових груп (надалі – ПФГ)[13;14] у цілому або учасників ПФГ як суб'єктів господарювання.

Водночас, конкретні заходи господарсько-правової відповідальності суб'єктів господарювання мають уточнюватися з урахуванням таких критеріїв: 1) підстав відповідальності; 2) її обсягу; 3) видів господарських зобов'язань, за невиконання яких настає відповідальність; 4) органів, що застосовують відповідні міри відповідальності; 5) розподілу обсягів відповідальності боржників чи участь декількох суб'єктів відповідальності тощо[6].

Аналізуючи специфіку господарсько-правової відповідальності стосовно ПФГ, слід виходити з розуміння особливостей правової природи цього об'єднання юридичних осіб та враховувати напрацьовану практику обсягу і меж встановлення їх господарсько-правової відповідальності.

Зокрема, як відомо, правовою підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин (підставою застосування господарських санкцій) є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання[7]. Характерними ж рисами господарсько-правової відповідальності, що відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності (цивільно-правової, адміністративної та ін.) є те, що вона настає незалежно від вини правопорушника.

Так, згідно з частиною другою статті 218 ГК учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення[5]. У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим внаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів[5].

Сторони договору можуть передбачити певні обставини (форс-мажор), які через надзвичайний характер цих обставин є підставою для звільнення їх від господарсько-правової відповідальності у випадку порушення зобов'язання через дані обставини.

За невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань чи порушення правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності або закріпленим за ним на праві господарського відання чи оперативного управління майном, якщо інше не передбачено чинним законодавством. Якщо правопорушенню сприяли неправомірні дії (бездіяльність) другої сторони зобов'язання, суд має право зменшити розмір відповідальності або звільнити відповідача від відповідальності.

Своєрідність господарсько-правової відповідальності полягає і в тому, що склад господарського правопорушення залежить від виду такої відповідальності і складається з чотирьох елементів: 1) факту протиправної господарської поведінки – поведінки господарюючого суб'єкта, що суперечить вимогам закону або договору; 2) наявності збитків чи інших негативних наслідків для інших учасників господарських правовідносин:

втрати або пошкодження майна, зайвих (додаткових) витрат суб'єкта господарювання, не отриманого прибутку, підриву репутації підприємства; при цьому необхідно довести не лише наявність збитків, але й їх розмір; 3) причинного зв'язку між протиправною поведінкою і завданими збитками; 4) вини, про наявність якої в господарському праві свідчать два елементи: а) наявність у суб'єкта господарських відносин реальної можливості діяти правомірно і попередити настання негативних наслідків (збитків); б) неприйняття ним усіх необхідних заходів для недопущення протиправної поведінки і попередження настання збитків[8].

Якщо через призму цих концептуальних побудов господарсько-правової відповідальності підійти до аналізу її специфіки стосовно діяльності ПФГ[14-16], то тут слід вказати на таке.

Нагадаємо, у цьому зв'язку, що Законом України «Про промислово-фінансові групи», що втратив чинність у 2010 році, було встановлено, що: 1) діяльність учасників ПФГ має договірний характер, з чого випливала можливість покладення на них відповідальності в межах узятих на себе договірних зобов'язань у межах договору про спільну діяльність; 2) в системі господарсько-правової відповідальності ключова роль відводилася головному учаснику ПФГ, який не ніс відповідальності за зобов'язаннями держави, натомість і держава не несла відповідальності за зобов'язаннями цієї юридичної особи; 3) інші учасники ПФГ не несли відповідальності за зобов'язаннями головного підприємства ПФГ, якщо інше не було обумовлено двосторонніми договорами, гарантіями, Генеральною угодою, тобто уможлиблювалося покладення на інших учасників ПФГ відповідальності в силу зазначених договорів (угод, гарантій); 4) на рівні Генеральної угоди визначалася взаємна відповідальність учасників ПФГ за порушення зобов'язань[9; 10].

З наведених положень Закону, що втратив чинність, випливає висновок щодо підтвердження законодавцем правової природи солідарної господарсько-правової відповідальності ПФГ з урахуванням специфіки правової природи цього об'єднання юридичних осіб. Очевидно, що в основі цієї концепції лежав у цілому вірний, на наш погляд, правовий підхід, який може бути використаний з урахуванням зарубіжного і вітчизняного правового досвіду при подальшій інституціоналізації деліктоздатності як елемента правосуб'єктності ПФГ. Він ґрунтується на концепції власного майнового інтересу ПФГ як вираження спільних інтересів суб'єктів, що входять до її складу. Як зауважує український дослідник Б.В. Шуба, «наявність об'єднання є позитивною і з точки зору прозорості корпоративних відносин. Вказаний інтерес об'єднання може вимагати того, щоб його учасники поступилися своєю вигодою заради досягнення кращих економічних результатів об'єднання або щоби прибутки вільно могли бути перерозподілені протягом певного періоду всередині об'єднання»[11].

З огляду на це, очевидно, що при конструюванні інституту господарсько-правової відповідальності ПФГ слід, насамперед, виходити з того, що вона має такі головні особливості, які повинні знайти відображення у спеціальному законодавстві про ПФГ: 1) учасники ПФГ повинні нести відповідальність за зобов'язаннями її головного учасника, які виникли в результаті її участі в діяльності цієї групи; 2) учасники ПФГ несуть солідарну відповідальність за такими зобов'язаннями; 3) особливості застосування солідарної відповідальності мають установлюватися договором про створення ПФГ у частині, яка не суперечить вимогам закону.

Такі обмеження, вочевидь, пов'язані з тим, що головна компанія може здійснювати свою господарську діяльність не лише в рамках діяльності ПФГ, але і самостійно, вирішуючи інші завдання, адже із входженням до складу ПФГ така компанія не втрачає властивості самостійного учасника господарсько-правових відносин, тобто може вступати в господарсько-правові відносини, не пов'язані з функціонуванням ПФГ. Відтак, покладення на інших учасників ПФГ обов'язків відповідати за всіма зобов'язаннями головного учасника не виглядає раціональним та обґрунтованим. З другого боку, обсяг

такої відповідальності за зобов'язаннями головної компанії має вирішуватися з урахуванням своєрідності договірних засад створення ПФГ та особливостей внутрішніх відносин учасників групи.

Список використаних джерел

1. Ібрагімова Н.В. Правовий статус холдингів. Дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право / Н.В. Ібрагімова; Донецький на. Ун-т. – Вінниця, 2015. – С. 151.
2. Щербина В. Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрями подальших наукових досліджень / В. Щербина // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. / відп. ред. І.С. Гриценко. – К.: ВПЦ "Київ. ун-т", 2013. – Вип. 3 (97). – С. 10.
3. Заярний О. Господарсько-правова відповідальність в механізмі правового регулювання господарських відносин / О. Заярний // Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К.: ВПЦ "Київський ун-т", 2011. – Вип. 86. – С. 112.
4. Корчак Н.М. Державне регулювання відносин конкуренції в Україні (господарсько-правовий аспект). Дис. ... докт. юрид. наук. Спеціальність 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право / Н.М. Корчак; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2015. – С. 366.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
6. Татькова З.Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності: Дис... канд. юрид. наук / З.Ф. Татькова; Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2010. – С. 178.
7. Кикоть О.О. Підстави настання господарсько-правової відповідальності: теоретико-правові питання / О.О. Кикоть // Наукові записки НаУКМА. – Серія Юридичні науки. – 2010. – Т. 103. – С. 100-102.
8. Господарське право України. Частина 2. Навчальний посібник / за ред. О.П. Гетманець. – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014 // http://megalib.com.ua/content/9717_Pidstavi_gospodarsko_pravovoi_vidpovidalnosti.html.
9. Бейцун І.В. Об'єднання юридичних осіб в цивільному праві: порівняльно-правовий аналіз. Дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / І.В. Бейцун. – К., 2006. – 236 с.
10. Про промислово-фінансові групи в Україні: Закон України від 21.11.1995 року № 437/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 23. – Ст. 88.
11. Шуба Б.В. Відповідальність учасників господарського товариства як засіб захисту інтересів його кредиторів (порівняльно-правовий аналіз німецького і українського права). Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Б.В. Шуба; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – С. 15.
13. Костицький В. В. Закон перманентної концентрації капіталу: економічна історія та українські реалії / В. В. Костицький ; Ін-т законодав. передбачень і правової експертизи. – К., 2003. – 198 с.
14. Костицький В. В. Закон перманентної концентрації капіталу: економіко-правові проблеми / В. Костицький // Право України. – 2003. – № 12. – С. 48-53.

УТВЕРЖДЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЗАСАДА ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Піляй І.В., аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом

Iv. Piliay APPROVAL OF THE TRANSPARENT STATUS OF PUBLIC PROSECUTOR'S AS AN INDEPENDENT OF EXISTENCE AND DEVELOPMENT DEMOCRATIC SOCIETY

***Анотація:** У статті автором досліджено особливості функціонування феномену транспарентності в органах публічного обвинувачення. Автор проаналізував основні прояви інформаційної діяльності в контексті реалізації функцій органів прокуратури у сфері кримінального процесу та поза нею. З-поміж іншого, автором проаналізовано взаємозв'язок принципу гласності як елементу верховенства права із роллю прокуратури в утвердженні демократичного устрою в національних правових системах. Узагальнено практику Європейського суду з прав людини в аспекті інформаційної відкритості органів прокуратури.*

***Ключові слова:** транспарентність, публічне обвинувачення, органи прокуратури, інформаційна відкритість, верховенство права, кримінальна юстиція, демократичне суспільство.*

***Annotation:** In the article the author studies the peculiarities of functioning of transparency in public prosecution bodies. The author analyzes the main manifestations of information activity on the implementation of the prosecutor's functions in the field of criminal proceedings and outside of it. Also, the author analyzes a relationship between the principle of transparency, as an element of the rule of law, and the role of the prosecutor's office in the establishment of a democratic system in the national legal systems. Author generalizes the practice of the European Court of Human Rights in the aspect of the issue of informational openness of the prosecutor's offices.*

Effective provision of the content of publicity as an element of the rule of law is impossible without public accusation in a democratic legal society. Therefore, the mission of the prosecutor's office is to establish not only its transparent status, but also